

Ihesi

AINGERU EPALTZA

Argazkiak: Josu Santesteban

Euskal Herria ezagutuz:

Iruñea

Zubirik zubi

Ibaia da egungo euskaldun gehienen ahotan dabilen hitza. Ugaldea erran izan zaio -uhalde, ubalde, ubelde, uhalte- Nafarroa euskaldunaren puska handienez. Iruñeko biztanleen ezpainetatik ere ez zen bertzerik aterako Argaz mintzatzean.

San Pedro, Erdi Aroan eraikitako zubia, Iruñeko zaharrena apika. Aurreko orrialdean, Magdalenako zubia.

ARGAREN ABAROAN sortu zen Iruñea. Argari so eraiki zen hiri zaharra eta Argaren besarkadak itxuratu zituen Iruñeko laborari auzoak. XX. mendearekin batean hautsi zen, ordea, Iruñearen eta Argaren arteko ezkontza. Ugaldetik urrun eraiki zen hiri berria. Ugaldeari bizkar emanda bizi izan ziren, luzaz, iruindar gehienak. Bigarren milurtekoaren azken urteetan Argarekin berradiskidetu da hiriburua. Egun, Argako ibai parkea hiriko berdegunerik garrantzitsuena da, milaka iruindarren eguneroko pasealeku eta kirol toki. Trukean, erroto aldatu dira erreka bazterrak.

Barañaingo mugatik Irozko zubiraino, 22 kilometro ditu Argari hegiz hegi egiten dion ibilbideak. Oraingoan erdiak baizik ez ditugu urratuko. Hain juxtu ere, Iruñeko mugapean dauden hamaika kilometroak.

Magdalena, Iruñea nekazaria

Iruñean 28 zubi daude egun Argako alde batetik bertzera iragateko. Batzuk Erdi Aroan erabili zituzten gure arbasoek. Bertze batzuk egin berriak dira, edo ez hain aspaldi. Horiatariko baten azpitik abiatu gara, Iruñearen ipar-ekialdeko mugan.

Burlatako zubian elkarri musu ematen diote Burlatak eta hiriburuak. Ugaldea ezkerretara dugu, azken egunetako elurrak hazixea. Ur uherrak bizi-bizi joaki dira hemen, luze gabe mantsotuko badira ere. Orain, mota desberdinetako basahateak igerika dabilta ur azalean. Duela hogeitaz urte nekez ikusiko genuen halakorik. Ibai parkeak otzandu du Arga bazterretako basatasun apurra, baina ez beti naturaren kaltetan. Berriki, igaraba bat begiztatu omen dute ahateak elkarri mokoka ari diren tokian. Egun, berriz, piraguistekin etsi behar dugu, hotza arraunka ikaratzen. Alde honetan, zenbait kirol elkarte daude ur-ibilguaren ertzetan.

Dena ez da, alabaina, eraikin eta kiroldegi. Nekazaritza bizirik dago oraino Iruñean. Paisaia baratzeek

**Dena ez da, alabaina,
eraikin eta kiroldegi.
Nekazaritza bizirik dago
oraino Iruñean. Magdalena
auzoan gaude. Iruñeko
azken abeltzainak hortxe
ditu bere
pentze gizenak**

eta negutegiek pikardatzen dute gure eskuinaldean. Magdalena auzoan gaude. Hemengo barazkiak preziatuenak –eta karioenak– dira Iruñeko merkatu plazan. Aziendak ere ez dira falta, behorrak bereziki. Iruñeko azken abeltzainak hortxe ditu bere pentze gizenak.

Caparrosoren errota aitzinean dugu, berriki berreraikia eta jatetxe bilakatua. Haraino jo nahi izanez gero, zaldaina zeharkatu beharko dugu, sigi-saga, ur azala ia-ia ukituan. Ez da beti pasabide finkoa izan, ezta hain dotorea ere. Duela 10-15 urtera arte, erreka zolan landaturiko porlanezko oinarri batzuen gainean oholak paratzen zituen Udalak, udan jendea iragan zedin. Sasoi ederra akitzean, oholak kendu eta biluzik gelditzen ziren porlanezko oinarriak. Iruñeko mutikoen inimiziazio proba suerte bat zen haien gainetik pasatzea. Saltoka egiten genuen, oinarriaz oinarri, neguak harrotutako urak, orroka, zapata zolak bustitzen zizkigun bitartean. Gaur egun ere, hobe hona ez hurbiltzea uholde garaietan.

Begipean gauzkate Iruñeko harresiek eta katedralak. Ezkerretara, Magdalenako zubi zaharra, Donejakueko erromesen pasabidea.

Ezkerrean Caparroso errota, berriki jatetxe bihurtua; erdiko argazkian, errotatik hurbil dagoen zaldaina zeharkatzen ari dira paseoan dabiltzan herritarrek, ahateei so; eskuinean, behiak Magdalena inguruan.

Alde berean gelditu zaigu, ehun metro gabe, Txantreako zubia ere. Alemanes aldean sartu gara. I. Mundu Gerlaren garaian errefuxiatu alemaniar batzuk Iruñean aterpetu eta horiek ekarri zioten izena: Argan bainatzeko ohitura omen zuten, hala udan nola neguan. Adosatu modernoak nagusi dira hemen. Ugaldearen bertze aldean Zigandaren errota dugu ikusgai; abian da oraino, El Molino ikaste-txearendako argindarra ekoizten.

Arantzadi, suntsiketaren atari

Ibaia gurutzatu dugu oinzubi berri bat erabilita. Arantzadin gaude. Hona berriz baratzeak eta berotegiak, nekazari etxeen ondoan. Zenbait jauregitxo ere ageri dira han-hemen. Iruñeko behialako familia aberatsek horietan egiten zuten uda sasoia. Gaur egun, aldiz, mugimendu handirik ez da sumatzen, ez batzuetan ez bertzeetan. Iruñea laborarian sartu gara berriz. Ez luzerako. Baratzezainez gain, hondeamakinak ere lanean ari dira.

Baratzeak, pentzeak, ibar-basoa... Deus ez da izanen luzerako hemen. Udalak "berrantolatu" nahi du Arantzadi. Aparkaleku bat, bide andana, soropil ongi zainduak eta "baratzezaintza interpretatzeko zentroa" egin nahi ditu, alde hau iruindarrei "hurbiltzea" estakuru. Inork ez ditu "hurbildu" behar izan, bada, han eta hemen ikusten

diren ibiltari, txirrindulari eta lasterkariak. Zentrotzar baten premiarik ez du, bada, denen begien bistan egiten den jarduerak.

Denbora bateko Iruñearen usaina oraino atxikitzen duten azken bazterretariko bat ezagutzeko denbora guti du gurekin batera bide hau egiten ari den balizko ibiltariak.

Krisia Arrotxapean

Ugaldea zeharkatu dugu berriz. San Pedroko zubi Erdi Arokoaz baliatu gara horretarako, Argak inguru honetan osatzen duen meandroaren bertze aldean. Runa parkean sartzeko, berriz, El Vergelgo zubi berri samarraren azpitik pasatu gara. Hemen, krisi ekonomikoaren ondorioz lazgarrienarekin egin dugu topo: bi etxegabe, bakoitza ohe batean sartuta, lo itxuran, beren puskak inguruan dituztela. 1°C baino gehiago ez da inguruko tenperatura.

Arrotxapeko baratzeen hondarrak ageri dira gure inguruan. Erre-

ka aldera, berriz, zurzuriak, sahasak eta haltzak zutik. Bideak harresi zaharretara hurbildu gaitu berriz. Gainean dugu erregeen jauregia izan zena. Larru-apaintzaileen zubiaren azpian, ahateak ausarki. Haratago, bertze elkarte tiki bate-tik, piraguak ari dira uretaratzen gazte batzuk. Aldean, entzierroko zezenen ukiulu zaharraren orde-z Udalak zutitu duen eraikin espantagarria. Ugaldeaz bertzaldera, Larru-apantzailen auzoa izan zenetik gelditzen den azken etxea dugu ikusmiran. Okupa batzuek sutea eragin zuten bertan, joan den udazkenean.

Alde batera utzi dugu Plazaola zubia; gaintik iragaten zen Donostiarako trenbidea. Oblaten zubi berriari ere muzin egin diogu. Izan zen proposamen bat hura Kostarapea bataiatzeko, inguru honetako toponimo zahar batez baliaturik. UPNk uko biribila egin zion, eta parean dagoen komentua hobe-tsi. 200 bat metro haratago, Santa Engraziako zubian barna iragan dugu berriz ere ugaldea, izen bereko presaren ondoan. Autoei utzi diegu Cuatro Vientosko zubia.

Sanduzelain, berria eta zaharra

Gure ibilbidearen azken auzoa da Sanduzelai. Eugiren lorategian barna urratu dugu lehen tarte-a. Pilotalekua ere badu, azkar dabil-tza-nen eskura. Gibelera utzi dugu

**Arantzadin gaude.
Baratzeak, pentzeak,
ibar-basoa... Deus ez da
izanen luzerako hemen.
Baratzezainez gain,
hondeamakinak ere
lanean ari dira**

Hodien oinubia, Udalak oinezkoendako ondutako burdin meta. Begiendako bazka ederragoak dira, inondik ere, Biurdanako errota eta presa, Argak Iruñeko mugapean marrazten duen zabalgunerik handiengan.

Handik goiti, azkartu dira berriz ugaldeko urak, eta gu ere ziztuan abiatu gara haiekin batean. Kasik ohartu gabe pasatu gara Sanduzelai-ko zubi zabalaren azpitik. Eskuinaldean, auzoko etxe berriak ageri dira. Ezkerraldean, berriz, Biritxitu, Iruñeko hilerria.

Erdi Aroko bertze zubi bat agertu zaigu parera: Miluze. Inguru hauetan nafar errege batek –Karlos II.a Gaiztoak– hainbat urkamendu eginarazi zituen, eta horri loturik gelditu da zubia herriaren memorian. Izena –“mihi luze”– hortik etorki. Filologoek, ordea, ezeztatu dute guztia. Kaka jende ustela, filo-

Erdi Aroko bertze zubi bat agertu zaigu parera: Miluze. Inguru hauetan Karlos II.a Gaiztoak hainbat urkamendu eginarazi zituen. Izena –“mihi luze”– hortik etorki

logoak, kontakizun polit bat hondatzeko gupidarik ez duena.

Nafarroako erdialdeko ohiko ibar-basoetako batean barna egin dugu gure ibilbidearen azkenaurreko atala, makal luzeen gerizapean. Urrunxeago, baratzeak berriz. Negutegiak. Galsororen bat. Iruñeko azkenetarik.

Noizbait, industria pabiloiek lekua ebatsi diete karduei eta azei. Landabenen gaude, hiriko industrialderik handiengan. Igandea balitz, sekulako

mugimendua ikusiko genuke bazter honetan. Milaka iruindar zahar eta milaka iruindar berri, eskuak bete zaku, Landabengo merkatura bidean edo hortik bueltan. Enpresei ez ezik, Landabenek Iruñerriko aire zabaleko azokarik handienari ere ematen dio geriza. Hemen gauzatzen da, astean behin, Nafarroako ikuskizun multietnikorik jendetsuena.

Ez da igandea, alabaina, astegun buruzuria baizik. Hotz da, ilundua du. Kausitzen ditugun iruindar bakanek zer jatorritakoak diren ezin erran, hain tapaturik baitoaz. Eskuinaldeko enpresetan itzaltzen ari dira argiak. Begi parean dugu Landabengo zubia, Iruñeko hegomendebaldeko muga. Argak Barañainen barna segitzen dio bere bideari, baina gu gabe egin beharko du hemendik aitzina. ■

EB Traducciones Itzulpenak, S. L.

www.tradebi.com